

Ethics of Care in Teacher Education Curriculum: The primary education of Farhangian University

Mahjoubeh elahi baghan, Tahereh javidi
klatehjafarabadi, Hossein jaafari sani

¹ MA in Curriculum Studies, Faculty of Education and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

² Associate Professor, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

³ Associate Professor, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Abstract

This study aims to outline the place of caring ethics in the textbooks of primary education at Farhangian University in Iran. In this study, based on the Nodding's theory of caring, all relevant textbooks were reviewed using the content analysis method. Findings from the content analysis showed that in the analyzed books, the concept of avoiding harm was paid the most attention and other concepts of the ethics of care including the concept of care, sympathy, receptive attention, caring relation, caring action, the caregiver confirmation and the "cared for" privacy has not taken attention appropriately. Since these concepts are the principal axes of caring ethics, considering these concepts and their inclusion in the content of textbooks, the teacher education for primary schools of Farhangian University can help student teachers to understand the concepts of ethics of care, use them in primary school and develop these concepts in the education system.

Keywords: intended curriculum, ethics of care, primary education, Farhangian University

جایگاه اخلاق مراقبتی در برنامه‌ریزی درسی تربیت معلم: دوره آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان

محبوبه الهی باغان، طاهره جاویدی کلاته جعفرآبادی*، حسین جعفری ثانی

^۱ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی دانشگاه فردوسی مشهد، گروه برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، مشهد، ایران.

^۲ دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد، گروه میانی تعلیم و تربیت، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، مشهد، ایران

^۳ دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد، گروه برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، مشهد، ایران

چکیده

هدف پژوهش حاضر ترسیم جایگاه اخلاق مراقبتی در کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش از نوع تحلیل محتوای کمی است که طی آن کلیه کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، به صورت تمام‌شماری مورد تحلیل قرار گرفتند. واحد ثبت در این پژوهش، مضمون هر پاراگراف بود. فرآیند کدگذاری به شیوه قیاسی انجام شد و برای توصیف میزان توجه کتاب‌های مورد نظر به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی، از فراوانی، درصد و نمودار برای بررسی تفاوت فراوانی مصادیق معطوف به مؤلفه‌های مورد بررسی، از آزمون خی دو استفاده شد. یافته‌های حاصل از تحلیل محتوا نشان داد که در کتاب‌های تحلیل شده، به مؤلفه پرهیز از آسیب رساندن، بیشترین توجه معطوف شده و سایر مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی از قبیل درک مفهوم مراقبت، همنوایی، توجه پذیرشی، ارتباط مراقبتی، اقدام مراقبتی، تأیید آن از سوی مراقبت شونده و عدم تعرض به حریم خصوصی دیگران چندان مورد توجه قرار نگرفته‌اند. نظر به اینکه این مؤلفه‌ها محورهای اصلی اخلاق مراقبتی را تشکیل می‌دهند، گنجانیدن آنها در محتوای کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان می‌تواند به دانشجومعلم کمک کند ضمن درک مفاهیم اخلاق مراقبتی، آنها را برای بسط این مفاهیم در نظام آموزشی در تربیت دانش‌آموزان به کار گیرند.

واژه‌های کلیدی: برنامه‌ریزی درسی، اخلاق مراقبتی، آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان

مقدمه

حقوق مبتنی بر نیازها، ارتباط با دیگران بر مبنای حس مسئولیت، پذیرندگی و پاسخگویی و درک دیگری نسبت می‌دهد (Noddings, 2013). وی معتقد است، دو رویکرد سودگرایی (teleologist) و وظیفه‌گرایی (deontologist)، مبنای مناسبی برای فهمیدن روابط همدلانه نیست و از این جهت آن‌ها را به چالش می‌کشد که به جای بها دادن به اصل مراقبت، اساس نظام آموزشی را بر روابط مکانیکی قرار داده و مربی و متربی را در مقابل یکدیگر قرار می‌دهند، در حالی که رویکرد مراقبتی عقل و عاطفه را در کنار هم در نظر می‌گیرد و به حفظ و تقویت روابط میان افراد تأکید می‌کند (Noddings, 2005, 21).

در اخلاق مراقبت، فرد نسبت به دیگران احساس مسئولیت می‌کند و نسبت به رنج و درد دیگران حساس بوده و خود را در رنج و غم دیگران شریک می‌داند و به علائق و نیازهای آن‌ها اهمیت و آنان را مقدم بر خود قرار می‌دهد (Noddings, 1984, 9)؛ بنابراین بر اثر همین حالات است که میان خود و دیگران فرقی نمی‌گذارد و تمام تلاش خود را در رفع آن نیازها به کار می‌گیرد. وی در رویکرد ارتباطی (approach relational) خود تأکید می‌کند که مراقبت از کودکان مستلزم تأیید آنان است؛ به عبارت دیگر حصول اطمینان مربیان از صحت عملکرد مراقبتی، به تأیید آن توسط کودکان مبتنی است. بدین ترتیب، مراقبت فرایندی سه وجهی است که شامل مراقبت‌شونده (cared-for) مثل دانش‌آموز، کودک، بیمار، موکل، کارگر و نظایر آن، مراقبت‌کننده (carer) از قبیل معلم، والدین، پزشک یا پرستار، وکیل، کارفرما و مواجهه مراقبتی (encounter caring) یا اقدام مراقبتی می‌شود. نادینگز بر این باور است که از آنجا که در بسیاری از مواقع این مثلث ارتباطی در عملکرد مراقبتی بزرگسالان نسبت به کودکان محقق نمی‌شود، کودکان نافی اقدام مراقبتی بزرگسالان هستند و ابراز تنهایی می‌کنند (Noddings, 2015).

نکته مهم دیگر در ارتباط مراقبتی، توجه به بعد عاطفی و شناختی (affective and cognitive) و نسبت

اخلاق و مباحث مرتبط به آن، همواره یکی از موضوعات مهم و مورد توجه در حوزه‌های مختلف زندگی بشر بوده است. با وجود تأکید صاحب‌نظران تربیتی بر اهمیت و ضرورت درک ارزش‌های اخلاقی، به مثابه یکی از اساسی‌ترین اهداف تربیتی و با وجود تلاش صاحب‌نظران حوزه اخلاق در نشر و توسعه مباحث اخلاقی، اغلب مبنای اخلاق در کانون توجه بوده و کمتر به تربیت اخلاقی؛ یعنی به نحوه اخلاق‌مدار نمودن افراد و رفتار اخلاقی آن‌ها توجه شده است (Hemmat Banari, 2000, 168)؛ بنابراین امروزه تربیت اخلاقی به منزله یکی از مهم‌ترین ساحت‌های تربیت در قلمرو برنامه درسی (curriculum) به شمار می‌رود و برنامه‌های درسی ابزار مؤثری در توسعه فضایل اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی در فراگیران و آماده کردن آن‌ها برای برخورد مناسب با مسائل و موضوعات جدید، محسوب می‌شوند (Rostami, Nabipour & Bakrani, 2015).

در زمینه تربیت اخلاقی رویکردهای متعددی وجود دارد؛ یکی از مهم‌ترین این رویکردها، نظریه اخلاق مراقبتی (ethic of care) است. نادینگز نظریه اخلاق مراقبتی را که برای اولین بار توسط گیلیگان (Gilligan) مطرح شد، به لحاظ فلسفی، وسعت بخشید و در این حوزه از تعبیرهای جدیدی مانند مراقبت‌کننده و مراقبت‌شونده، توجه اخلاقی، ارتباط متقابل، اخلاق مبتنی بر نیاز و نظایر آن استفاده نمود (Noddings, 2002). وی در جهت‌دهی به برنامه‌های تربیت معلم نقش مهمی ایفا نموده و در باب موضوعات تعلیم و تربیت به طور گسترده به نگارش چندین کتاب پرداخته و به مسائلی چون تحلیل مراقبت و جایگاه آن در اخلاق و وارد کردن این مباحث در فلسفه آموزشی و کاربست توجه و مراقبت در نظام آموزشی و حفظ رابطه عاطفی و تعهد اخلاقی بین معلم و دانش‌آموز و بر اهمیت ارتباطات بین تمام اجزاء تشکیل‌دهنده تعلیم و تربیت، فراگیران، خانواده، دانش‌جو، معلمان، تأکید می‌ورزد (Ghaffari, 2002). نادینگز اخلاقی بودن را به تأمین

ناکافی به صدای آن‌ها، و نظایر آن، از خود نشان می‌دهند (Javidi Kalateh Jafarabadi, 2007, 57-58). از این رو ضرورت دارد برای تحقق اخلاق و ارتباط مراقبتی در مدارس سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی شود. از سوی دیگر، مطالعات هیوز و آر (Hughes and Orr) نشان داد که مهم‌ترین عامل کیفیت آموزشی که فراگیران دریافت می‌کنند، مربوط به کیفیت معلمان آنهاست و سطح کیفیت معلمان تا حدود زیادی به سطح کیفیت آموزش آنها در مراکز تربیت معلم منوط است (Glatthorn, Boschee, Whitehead & Boschee, 2019, 38). نظر به اینکه دانشگاه فرهنگیان مهم‌ترین مرکز تربیت معلم در ایران است، بررسی کیفیت برنامه‌های درسی این دانشگاه برای تحقق اخلاق مراقبتی و افزایش سطح کیفیت معلمان از اهمیت بسزایی برخوردار است. همچنین برنامه‌های درسی از مهم‌ترین عناصر نظام تعلیم و تربیت است که رسالت اصلی آن، ارتقای کارایی و اثربخشی نظام آموزشی از طریق پیش‌بینی و تهیه مجموعه فرصت‌های یادگیری است که در نظام آموزشی طراحی و اجرا می‌شود (Tshering, 1998). در این میان برنامه درسی قصد شده (intended curriculum) یکی از انواع برنامه درسی است و آنچه را که در اسناد رسمی منعکس می‌شود در بر می‌گیرد و شامل آرمان‌ها و اهداف تربیتی، راهبردها و محتوا و روش‌های تدریس است که سعی دارند فراگیران را از طریق آن تربیت کنند. این برنامه در یک نظام آموزشی از جانب برنامه‌ریزان درسی توصیه می‌شود و مصداق اصلی آن اسناد مکتوبی است که آنها را کتب درسی می‌نامیم (Fathi Vajargah, 2014). بر این اساس تحقق اخلاق مراقبتی در مدارس، بویژه در دوره ابتدایی، مستلزم حضور معلمانی حرفه‌ای و آشنا با مفاهیم و مضامین اخلاق مراقبتی است؛ از این رو، ماهیت حرفه معلمی؛ بویژه تربیت اخلاقی آن‌ها از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است و چگونگی انتخاب معلم، آموزش و تربیت او، نظارت بر فرایند کار معلمی، تقویت انگیزه و کارایی او ... دغدغه اغلب سیاست‌گذاران

آنها باهم است؛ بدین معنا که اگر مراقبت کننده در فرایند دیالوگ، با احترام، دقیق و پذیرشی به سخنان مراقبت شونده گوش فرا دهد، و بطور جدی در باره آن تأمل ورزد، می‌تواند از احساسات عمیق مراقبت شونده؛ علائق و نیازها و یا امور مورد انزجار او، و راهکارهایی که برای تامین آن نیازها بهترین اقدام است، مطلع شود (Noddings, 2012). در واقع نظریه اخلاق مراقبتی مبتنی بر دو پرسش بنیادین است: نخست چگونه می‌توان از آسیب رساندن به خود و دیگران پرهیز نمود و دوم چگونه می‌توان رفتار مراقبتی را به بهترین وجه نسبت به دیگری اعمال نمود. نادینگز به منظور پاسخ به این دو پرسش، ارتباط مراقبتی را در کانون اخلاق مراقبتی قرار می‌دهد و هدف اخلاق مراقبتی را وارد کردن اخلاق در زندگی روزمره افراد به شیوه‌ای که منجر به پرورش شخصیت و بهبود روابط انسان‌ها با دیگر موجودات شود، بیان می‌کند (Noddings, 2002, 11). در عین حال، از دیدگاه اخلاقی، مراقبت از اشخاص در اولویت هستند و لازم است تلاش‌ها در نظام آموزشی برای پرورش خصوصیات اخلاقی چون دلسوزی، شهامت، تصمیم‌گیری، اعتماد، محبوبیت، وفاداری، مسئولیت‌پذیری و قابل احترام بودن به کار رود و تحکیم شخصیت اخلاقی به منزله هدف اساسی در تعلیم و تربیت تلقی گردد (Noddings, 2012).

تحقق ارتباط مراقبتی می‌تواند به پیامدهایی نظیر شادمانی، رضایمتندی و امنیت خاطر دانش‌آموزان منتهی شود. با وجود این، در مدارس فعلی مشاهده می‌شود بسیاری از مربیان، معلمان و مجریان رفتارهایی از قبیل مقایسه‌های ناروا دانش‌آموزان با یکدیگر، اعمال تبعیض و بی‌عدالتی بین آنها، بازخوردهای نابجا و تخطئه شخصیت فراگیران، انتظار واحد از همه آنها و عدم توجه به تفاوت‌های فردی، دادن نمره‌های حداقلی به تلاش‌های حداکثری دانش‌آموزان و ایجاد حس عدم رضایت در آن‌ها، عدم توجه به مشارکت جدی دانش‌آموزان در فرایند تدریس و مسکوت ماندن و توجه

حرفه‌ای، کارآمدی در ارائه محتوا، توجه به رشد همه‌جانبه فراگیران و احترام به همکاران، ایجاد جو مناسب برای بحث در کلاس، احترام به کلاس و ارزشیابی متناسب. نمونه دیگر، صمدی (samadi, 2015) پژوهشی با هدف پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی توسط ادراک دانش‌آموزان از سبک ارتباطی معلم انجام داد که نتایج این پژوهش نشان داد سبک ارتباطی مثبت معلمان با مؤلفه‌های آزادی، رهبری و کمک‌کنندگی، منجر به پیشرفت تحصیلی و سبک ارتباط منفی معلم با مؤلفه‌های تردید، پرخاشگری و نارضایتی، افت تحصیلی دانش‌آموزان را به طور معناداری پیش‌بینی می‌کند. جباریان‌گر و خسروی و محمدی‌ف (jabariangroo, khosravi & mohammadifar, 2016)، رضوانی‌نسب، بهادری و گنجی (Rezvani Nasab, Bahadori, Ganja, 2015)، غلامی و چاری (Golami & Chari, 2011) نیز با هدف بررسی اثربخشی بازخورد معلم و ارتباط عاطفی او بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی در کلاس ریاضی پژوهشی انجام داده و شواهد و قراینی ارائه کردند که نشان می‌دهد تعامل معلم و دانش‌آموزان و ارائه بازخورد مناسب و مؤثر موجب ارتقای یادگیری و پیشرفت تحصیلی در این درس می‌شود، همچنین تعامل و انتظارات معلم به صورت مستقیم قدرت پیش‌بینی شادمانی را دارند. نصوحی، احمدی و عبادی (Nasoohi, Ahmadi, & Abedi, 2004) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین میزان شادمانی و عوامل آموزشی دانش‌آموزان دبیرستانی شهرستان مبارکه» به این نتیجه دست یافتند که بین میزان شادمانی دانش‌آموزان با کیفیت روابط آنها با مدیر، معلم و مشاور مدرسه، امکانات، فضای فیزیکی مدرسه و سبک‌های رهبری حمایتی، موفقیت‌مدار و مشارکتی، رابطه معناداری وجود دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، پژوهش‌های انجام شده، ضمن تأکید بر جایگاه اخلاق در نظام آموزشی، نشان دادند کیفیت مناسبات معلم و شاگرد بر رشد

و تصمیم‌گیران نظام‌های آموزشی و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت است. بررسی‌ها نشان می‌دهند، اغلب پژوهش‌های انجام شده یا ناظر به اصول اخلاقی در آموزشند و این اصول را یا بر اساس متون دینی و یا نظریه‌های رشد اخلاقی در روان‌شناسی تبیین کرده‌اند، یا مناسبات معلم و دانشجو را مورد بررسی قرار داده‌اند و در این صورت انتظارات فراگیران از معلم، جنبه‌های عاطفی این مناسبات و یا پیوند این مناسبات با شادمانی دانش‌آموزان را مطرح نظر قرار داده است؛ به عنوان مثال صفایی مقدم و همکاران (Safaei Moghadam, Rahmani, Pure nature & Marashi, 2016) به پژوهشی با عنوان «مبانی و اصول اخلاق اسلامی در ارتباط معلم با دانش‌آموز» پرداختند و در نهایت به هشت اصل اخلاقی مربوط به ارتباط معلم و فراگیر رسیدند؛ این اصول عبارتند از: صداقت و درستکاری، تواضع و فروتنی، آسیب نرساندن، عفت و پاکدامنی، احترام به دانش‌آموزان، عدالت و انصاف، وفاداری به تعهدات حرفه‌ای و احسان و نیکوکاری. فرمهینی فراهانی و اشرفی (Farmahini Farahani & Ashrafi, 2014) نیز در پژوهشی مشابه با هدف دستیابی به اصول اخلاق حرفه‌ای در نهج البلاغه؛ اصل احترام، آزادی، انصاف و عدالت، وفاداری، امانتداری، صداقت و درستکاری، مسئولیت‌پذیری، انتقادپذیری، مدارا و سعه صدر، قانون‌مندی، میان‌رویی و رازداربودن را به تصویر کشیدند. از سوی دیگر از میان پژوهش‌های ناظر به مناسبات اخلاقی معلم و شاگرد می‌توان به پژوهش نوه ابراهیم، مطلبی‌فرد، محسن‌زاده (Motallebi fard, Navehebrahim & Farshad, 2012) اشاره کرد. پژوهشگران در این پژوهش که با عنوان «بررسی نشانگرهای حرفه‌ای و اخلاقی در آموزش و تدریس از دیدگاه دانشجویان» انجام شد، نتیجه گرفتند که تدریس اخلاقی از نقطه نظر دانشجویان دارای هشت مؤلفه است که عبارتند از: کارآمدی در آموزش، تعامل

روش پژوهش

برای اجرای این پژوهش با توجه به ماهیت مسأله، از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. طرح تحقیق یک تحلیل محتوای توصیفی بدین شرح است: گام اول پژوهش، شامل تحلیل متن اصلی است؛ در این گام، ابتدا موضوع مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت، واحدهای تحلیل متن (جمله‌ها، پاراگراف‌ها، عناوین و لغات) مشخص می‌شود (kazemzadeh, 1992). بر این اساس در این پژوهش، واحدهای زمینه و نیز واحدهای ثبت در متون درسی تربیت معلم دوره آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان مشخص و صفحه‌های مستقل در کتاب‌ها به‌عنوان واحد زمینه، مضمون آن‌ها به مثابه واحد ثبت در نظر گرفته شد. برای تحلیل داده‌ها از کدگذاری قیاسی (Deductive method) استفاده شد؛ این نوع کدگذاری از طریق ملاحظه مکرر داده‌ها و تعبیه قالب‌ها صورت نمی‌گیرد، بلکه با کاربرد منطق قبل، بدین هدف حاصل می‌گردد و بر این اساس این نوع کدگذاری را قیاسی و منطبق با الگوهای منطقی می‌خوانند و از طریق این روش، قالب‌های از پیش آماده‌شده‌ای را می‌توان برای آزمون فرضیه به کار گرفت. (sarokhani, 2009:417).

قلمرو این پژوهش کتاب‌های درسی رشته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان است که به دلیل گستردگی قلمرو پژوهش با مشورت و نظرخواهی از متخصصان تعلیم و تربیت تعدادی از دروس انتخاب شدند. برای تعیین حجم نمونه، فهرست واحدهای درسی در اختیار متخصصان با تجربه حوزه تعلیم و تربیت دانشگاه فرهنگیان قرار گرفت که از بین واحدهای درسی این رشته کتاب‌های درسی مشخص و پس از تعیین روایی آن‌ها، نمونه مشخص گردید. دروس تعلیم و تربیت که در این پژوهش مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته شامل مجموعه‌ای از دروسی است که در صدد تحقق رشد و پرورش اخلاقیات به کار گرفته می‌شوند. قلمرو این پژوهش کتاب‌های درسی رشته آموزش ابتدایی (آیین زندگی، اخلاق اسلامی، اخلاق حرفه‌ای در مدارس،

علمی، عاطفی و اخلاقی شاگردان، تأثیر قابل‌ملاحظه‌ای بر جای می‌گذارد؛ از این رو توجه به اخلاق در نظام تربیت معلم نیز امری ضروری تلقی می‌شود. در این پژوهش با نظر به اهمیت اخلاق در نظام تربیت معلم و آثار مترتب بر آن، جایگاه اخلاق مراقبتی در برنامه درسی رسمی تربیت معلم دوره آموزش ابتدایی مورد بررسی قرار گرفته است و برای شناسایی کاستی‌ها و خلأهای موجود در برنامه درسی قصد شده که بتواند به شناختی اولیه از وضعیت موجود و میزان دغدغه انعکاس یافته در برنامه درسی نزدیک شود، به تبیین جایگاه اخلاق مراقبتی در برنامه درسی رسمی تربیت معلم دوره آموزش ابتدایی پرداخته و این سؤال اساسی مطرح و مورد بررسی قرار گرفته است: محتوای کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان (آیین زندگی، اخلاق اسلامی، اخلاق حرفه‌ای در مدارس، اخلاق تدریس، مبانی نظری تحول بنیادین آموزش پرورش در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی، آداب تعلیم و تربیت، نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی و نقش معلم در تربیت دینی) از حیث توجه به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی چگونه است؟

سوالات پژوهش

- مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی نادینگز کدامند؟
- میزان توجه به هر یک از مؤلفه‌های ارتباط مراقبتی در کتاب آیین زندگی، اخلاق حرفه‌ای معلم، اخلاق تدریس، نقش معلم در تربیت دینی، نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی، آداب تعلیم و تربیت و مبانی نظری تحول بنیادین آموزش پرورش در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی دوره کارشناسی پیوسته رشته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان چگونه است؟
- آیا بین میزان توجه کتاب‌های تحلیل شده به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی تفاوت معناداری وجود دارد؟

شامل، عدم تعرض به حریم خصوصی دیگران، پرهیز از آسیب (avoiding harm) و درک مفهوم مراقبت (ethics of care including)، توجه‌پذیری (receptive attention)، همنوایی (sympathy)، ارتباط مراقبتی (caring relation)، اقدام مراقبتی (caring action) (واکنش یا پاسخ) و تأیید اقدام مراقبتی (از سوی مراقبت‌شونده) تدوین شد. به علاوه زیر هر یک از مؤلفه‌های اصلی، با توجه به بنیان‌های نظری و داوری تخصصی گروه پژوهشی، مؤلفه‌های فرعی تعیین شده است.

اخلاق تدریس، مبانی نظری تحول بنیادین آموزش پرورش در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی، آداب تعلیم و تربیت، نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی و نقش معلم در تربیت دینی) دانشگاه فرهنگیان است. هر یک از کتاب‌های فوق توسط شورای برنامه‌ریزی درسی دانشگاه فرهنگیان و متخصصان مرکز تربیت معلم به عنوان منبع درسی معرفی شده است. در این پژوهش تمام محتوای کتاب‌های درسی (منتخب) به صورت تمام‌شماری بررسی شد. برای تحلیل محتوا در این پژوهش از کاربرد تحلیل داده‌ها استفاده شد؛ داین کاربرد بر اساس هشت مؤلفه اصلی اخلاق مراقبتی

جدول (۱) مؤلفه و زیرمؤلفه‌های اخلاق مراقبتی

مفاهیم اصلی	مؤلفه کلان	زیرمؤلفه
محور اول: پرهیز از آسیب رساندن به خود و دیگران ۳۲ و ۱۱: ۲۰۰۲	الف- عدم تعرض به حریم خصوصی دیگران (نادینگز، ۲۰۰۲: ۱۸۰)	- دخالت نکردن در امور و کارهای دیگران: ۲۱ - تصمیم نگرفتن به جای دیگران: ۱۸۳ - اجبار نکردن دیگران به انجام کاری (Noddings, 2002, 181, 188, 277)
نادینگز، ۳۲ و ۱۱: ۲۰۰۲	ب- پرهیز از اشکال مختلف آسیب ۶۸ و ۴۴: ۲۰۰۲	- قضاوت و داوری نکردن‌های از پیش تعیین‌شده درباره دیگری (Noddings, 2002, 30 & 34) - زدن آسیب‌های روانی و اجتماعی به خود و دیگری مثل اعتیاد، خودخواهی، دروغ‌گویی، خشونت، قضاوت کردن، و ایجاد تنش‌های روحی (Noddings, 2002, 32, 39, 40) - رعایت مقتضیات سنی دیگران و توجه به تفاوت‌های افراد در هوش و استعداد و سن و جنس و ویژگی‌های شخصیتی یادگیری افراد و ... (Noddings, 2002, 48) توجه به تکرر فرهنگی و تفاوت فرهنگ‌ها (Noddings, 2002, 34)
محور دوم: انجام بهترین مراقبت (نادینگز، ۲۰۰۲: ۱۶ و ۱۱)	الف- درک مفهوم مراقبت	- فهم تمایز و تفاوت بین مراقبت واقعی و شبه مراقبت (Noddings, 2002, 20, 39) - همراهی مجذوبیت و جابه‌جایی انگیزشی در مراقبت واقعی (Noddings, 2002, 15) - تمایل و توجه نسبت به نظرات و علایق مراقبت‌شونده در مراقبت واقعی (Noddings, 2002, 64-65) - احساس مسئولیت نسبت به رفاه و راحتی مراقبت‌شونده در مراقبت واقعی (Noddings, 2010b, 148) - در مراقبت واقعی مراقبت‌کننده، نیازهای مراقبت‌شونده را نیازهای خود می‌داند و برای ارضاء آن‌ها سخت تلاش می‌کند (Noddings, 2013)

زیرمؤلفه	مؤلفه کلان	مفاهیم اصلی
<p>- گوش دادن فعال به سخنان مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 17, 2010b, 145)</p> <p>- اختصاص دادن زمان برای انجام بهترین مراقبت برای دیگری (Noddings, 2003, 9)</p> <p>- تلاش برای کشف علائق مراقبت‌شونده (Noddings, 2005, 157)</p> <p>- آشنایی با ویژگی‌های شخصیتی مراقبت‌شونده</p> <p>- پذیرش بی‌چون و چرای مراقبت‌شونده؛ فارغ از هر ویژگی ظاهری اعم از نژاد، قوم، ملیت، رنگ پوست او (Noddings, 2002, 16, 66)</p> <p>- احترام و ارزش قائل شدن برای مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 11)</p> <p>- به رسمیت شناختن مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 12)</p> <p>- درک تفاوت‌ها</p> <p>- ارزش نهادن به باور و نگرش‌های مراقبت‌شونده (Noddings, 2005)</p> <p>- پذیرش نیازهای مشروع مراقبت‌شونده (Noddings, 2005, 16)</p>	<p>نادینگز، ۲۰۰۵: ۲ و (نادینگز، ۲۰۰۲: ۱۷)</p>	
<p>- جابه‌جایی انگیزشی و فارغ شدن از خود برای درک مراقبت‌شونده (Noddings, 2005, 2 & 2003, 16-17)</p> <p>- همدلی با درد و شادی و مسائل احساسی مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 15 & 2003, 3-4)</p> <p>- ایجاد حس دوستی و صمیمیت در مراقبت‌شونده و فهم همدلانه او (Noddings, 2005, 177)</p> <p>- حس محبت و دوست‌داشتن دیگران (با عاطفه) (Noddings, 2003, 27-28)</p> <p>- نوع دوستی و شفقت (Noddings, 2003, 16, 22)</p> <p>- ایجاد و تقویت حس حمایت شدن در مراقبت‌شونده</p> <p>- اطمینان مراقبت‌شونده از شنیده شدن، دیده شدن، درک شدن (Noddings, 2002, 177-179)</p> <p>- ترجیح مراقبت‌شونده و نیازهای او بر خود (Noddings, 2005, 2)</p> <p>- نشان دادن حسن نیت به مراقبت‌شونده و جلب اعتماد او (Noddings, 2002, 17)</p>	<p>ج- همنوایی - همدلی (نادینگز، ۲۰۰۲: ۱۳)</p>	
<p>- ارتباط مراقبتی متشکل از سه عنصر اصلی است: (Noddings, 2002, 22)</p> <p>۱- شخصی به عنوان مراقبت‌کننده (در اینجا منظور معلم است)</p> <p>۲- شخص دیگری به عنوان مراقبت‌شونده (فراگیر، دانش‌آموز)</p> <p>۳- اقدام مراقبتی (Noddings, 2002, 19)</p> <p>- گفت‌وگو در ارتباط مراقبتی نقشی کلیدی دارد (Noddings, 2002, 287)</p> <p>- نیازها و خواست افراد از طریق گفت‌وگو کشف می‌شود (Noddings, 2005, 157)</p> <p>- برقراری ارتباط چهره به چهره با مراقبت‌شونده در گفت‌وگو (Noddings, 2002, 22)</p> <p>- انتخاب کلمات مؤدبانه در ادای سخن (Noddings, 2002, 12)</p> <p>- شناسایی نیازهای بیولوژیکی (بقا، امنیت، احترام و محبت و...) مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 58, 67)</p> <p>- به رسمیت شناختن نیازهای مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 62)</p> <p>- توجه به تفاوت بین خواسته‌ها و نیازهای واقعی مراقبت‌شونده (Noddings, 2005, 150)</p> <p>- توجه به تفاوت نیازهای ابرازشده و نیازهای استنباط‌شده مراقبت‌شونده (Noddings, 2005, 152)</p> <p>- تلاش برای کشف نیازهای ابرازشده (Noddings, 2002, 187)</p> <p>- حفظ توازن بین نیازهای ابرازشده و نیازهای استنباط‌شده مراقبت‌شونده (Noddings, 2005, 154, 158)</p> <p>- توجه به منابع و امکانات و مطالبات فرهنگی مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 181, 183)</p> <p>- ایجاد درک و فهم در کودکان از محدودیت‌های مالی و زمانی و... (Noddings, 2002, 181, 183)</p> <p>- هشیاری ارتباطی و آگاهی مراقبت‌کننده از وجود شبکه ارتباطی بین خود و مراقبت‌شونده (Noddings, 2010b, 21)</p> <p>- نشان دادن حسن نیت به مراقبت‌شونده و جلب اعتماد او (Noddings, 2002, 17 & 2010b, 148)</p> <p>- حفظ روابط در رابطه مراقبتی با توجه به نیازهای اساسی بنیادی در مراقبت‌شونده و ارائه پاسخ همراه با همدردی و دلسوزی (Noddings, 2005, 6)</p>	<p>د- ارتباط مراقبتی</p>	

مفاهیم اصلی	مؤلفه کلان	زیرمؤلفه
	۵- اقدام مراقبت (واکنش یا پاسخ) (نادینگر، ۲۰۰۲: ۴۹ و ۵۰)	<p>- حس تعهد نسبت به درد و رنج مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 43, 50)</p> <p>- محور قرار دادن نیازهای عاطفی و احساسی دانش آموزان در اقدام مراقبتی (Noddings, 2005, 2)</p> <p>- تقویت حس صداقت و مواجهه صادقانه با دیگران در مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 276)</p> <p>- مسئولیت‌پذیری نسبت به مراقبت‌شونده (Noddings, 2010b, 148)</p> <p>- کمک به ایجاد حس استقلال و توسعه آن در مراقبت‌شونده (Noddings, 2002, 191)</p> <p>- پرسش از مراقبت‌شونده در مورد اقدام مراقبتی مناسب برای او (Noddings, 2002, 178, 191)</p>
	و- تأیید اقدام مراقبتی از سوی مراقبت‌شونده (جاویدی کلانته آبادی ۱۳۹۶ به نقل از نادینگر: ۶۰)	<p>- اعتماد و اطمینان مراقبت‌شونده از دریافت پاسخ مناسب همراه با رضایت و احترام از مراقبت‌کننده به نیازهایش</p> <p>- اعلام رضایت مراقبت‌شونده از اقدام مراقبتی از طریق بیان آشکار و یا با زبان غیرشفاهی او مثل لبخند زدن یا تکان دادن سر (Noddings, 2005, 60)</p> <p>- اعلام عدم رضایت مراقبت‌شونده از اقدام مراقبتی با انجام رفتارهایی همچون انزوا، قهر، گلایه و خشم، و بیان ناخرسندی (Noddings, 2005, 60)</p>

اعتبار ابزار گردآوری داده‌ها

برای تعیین قابلیت اعتماد پرسشنامه، ۵۵ گویه با طیف ۵ درجه‌ای مقیاس لیکرت از آلفای کرونباخ برای ارزیابی سازگاری درونی آن پرسشنامه استفاده (جدول ۲) و ضریب آلفای کرونباخ از طریق فرمول زیر محاسبه شد.

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k \sigma_i^2}{\sigma^2} \right)$$

به منظور سنجش روایی ابزار گردآوری داده‌ها، سیاهه‌ای تدوین و در اختیار ۹ متخصص تعلیم و تربیت قرار گرفت و پس از تأیید نظر داوران، جدول نهایی برای تحلیل محتوای کتاب‌ها، تدوین شد. گفتنی است برای تعیین مبنا برای مشخص کردن سطح مطلوب توجه کتاب‌ها از نظر متخصصان فلسفه تعلیم و تربیت، متخصصان برنامه‌درسی و متخصصان با تجربه دانشگاه فرهنگیان استفاده شده است. برای بررسی پایایی ابزار گردآوری داده‌ها، فرایند استخراج داده‌ها از راه بررسی ثبات در فرایند و از طریق تحلیل‌کننده دوم انجام شد؛

به این منظور حداقل بیست درصد محتوای کتاب‌های مورد بررسی، انتخاب و سپس مؤلفه‌ها و شاخص‌های اخلاق مراقبتی به همراه تعاریف عملیاتی برای ارزیابان توضیح داده شد و متون انتخاب شده در اختیار آنان قرار گرفت و از آنان خواسته شد تا فرایند استخراج داده‌ها را بر اساس مقوله‌های معین شده انجام دهند. میزان توافق میان داده‌های استخراج شده توسط ارزیابان برابر با ۹۴٪ حاصل شد و برای توصیف میزان توجه کتاب‌های رشته آموزش ابتدایی به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی از روش‌های توصیف آماری مانند تعیین فراوانی و درصد و استفاده از جداول توزیع فراوانی و نمودار استفاده شد. برای مقایسه میزان توجه به هر مؤلفه در کتاب‌های مورد بررسی و همچنین برای مقایسه میزان همخوانی نظر متخصصان با فراوانی مشاهده شده از آزمون مجذور کای استفاده شد.

جدول ۲/ پایایی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ

ردیف	شاخص‌های اخلاق مراقبتی	گویه‌ها	مقدار ضریب کرونباخ	وضعیت پایایی درونی
۱	پرهیز از آسیب رساندن	۱-۵	۰/۸۱۰	خوب
۲	تعدی نکردن به حریم خصوصی	۶-۸	۰/۷۳۷	قابل قبول
۳	درک مفهوم مراقبت	۹-۱۳	۰/۸۴۴	خوب
۴	توجه پذیرشی	۱۴-۲۳	۰/۸۱۶	خوب
۵	همدلی	۲۴-۳۰	۰/۸۵۴	خوب
۶	ارتباط مراقبتی	۳۱-۴۶	۰/۸۲۵	خوب
۷	اقدام مراقبتی	۴۷-۵۲	۰/۹۰۰	عالی
۸	تأیید اقدام مراقبتی	۵۳-۵۵	۰/۹۴۵	عالی

یافته‌های پژوهش

پاسخ به سؤال اول پژوهش

مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی نادینگز کدامند؟

آن‌ها تلاش می‌کند و بیش از آنکه به فکر خود باشد، در فکر شناسایی و رفع نیاز دیگری است (Noddins, 2013).

۳- اجتناب از آسیب رساندن به دیگری: این رویکرد عمیقاً به بحث اینکه چگونه می‌توان از آسیب زدن به خود و دیگران پرهیز نمود، پرداخته، به دنبال آن در جستجوی روشی است برای رشد و ارتقاء افراد تا به آنها بیاموزد چگونه به خود و دیگران آسیب نرسانند. یکی از دلایل آسیب‌ها، نادیده گرفتن تفاوت‌های موجود در فرهنگ‌ها، سنت‌ها و آداب و رسوم هر جامعه است. بسیار محتمل است وقتی با کسی روبه‌رو شویم که از نظر ویژگی‌های ظاهری، شبیه به ما به نظر می‌رسد، تصور کنیم که نیاز او را می‌شناسیم؛ در حالی که به دلیل تفاوت‌های فردی و فرهنگی و عدم شناخت دقیق آن‌ها، با نیت کمک کردن، ناخواسته و نادانسته ممکن است به آنها آسیب برسانیم. با آگاهی از نیازهای اساسی افراد و نیز بررسی و شناخت فرهنگ و شیوه زندگی آن‌ها، می‌توان احتمال آسیب به دیگری را کم یا کنترل نمود (Noddins, 2002).

۴- توجه پذیرشی: در ارتباط مراقبتی مراقبت‌کننده با توجه عمیق و ذهن آگاهی تلاش می‌کند تا دنیا را از دید مراقبت‌شونده ببیند (Noddins, 2002)؛ بدین معنا که مراقبت‌کننده به جای تحمیل ادراکات، احساسات و خواسته‌های خویش با تمام توان سعی می‌کند با استفاده از هنر خلاقانه خویش در گوش کردن پذیرشی،

۱- تعرض نکردن به حریم خصوصی دیگران: حریم خصوصی یکی از بنیادی‌ترین نیازهای بشر و از حقوق انسانهاست که باید مورد احترام قرار بگیرد. بدون رعایت حریم خصوصی داشتن روابط سالم دوستانه، خانوادگی و... ممکن نیست. همه‌ی انسان‌ها (دوست، همسر، فرزند و...) نیازها و علائق خاص خودشان را دارند و عدم دخالت و اجبار در انجام کارها و تصمیمات‌شان لازمه رشد و ارتقای شخصیت مستقل آن‌هاست (Noddings, 2002, 11-12). نادینگز معتقد است، همه افراد به رعایت حقوق حریم خصوصی از سوی دیگران تمایل دارند و به اعتقاد وی تمایل به مورد مراقبت بودن از این حیث، یک تمایل جهان‌شمول است (Noddings, 2002, 133).

۲- درک مفهوم مراقبت: مراقبت واقعی در گرو شناسایی و درک نیازهای واقعی مراقبت‌شونده و تأمین آن از راه ارتباط مراقبتی و گفتگوی چهره به چهره است. در این نوع مراقبت، به احساس مسئولیت نسبت به آسایش مراقبت‌شونده تأکید می‌شود و انگیزه اصلی مراقبت باید در راستای آسایش و حمایت از مراقبت‌شونده باشد (Noddings, 2002, 20-48). به بیان دیگر، در مراقبت واقعی مراقبت‌کننده نیازهای مراقبت‌شونده را نیازهای خود می‌داند و در جهت رفع

تمایلی برای گوش کردن به دیگری و ادراک احساسات، نیازها و علائق او، و تلاشی برای کمک کردن به او وجود دارد ولی در همدردی کانون اصلی معطوف به ادراک دیگری و کمک به او، از زاویه دید خود ماست؛ از این رو نادینگز (۲۰۱۲) تصریح می‌کند هم‌نوایی در فرایند ارتباط مراقبتی رخ می‌دهد که طی آن مراقبت‌کننده تلاش می‌کند با در پراتز قرار دادن احساسات، ادراکات، باورها و ارزش‌های خودش، مستقیماً بر احساسات و ادراکات مراقبت‌شونده تمرکز نموده و از طریق گفتگو علائق و نیازهای او را ادراک کند و به منظور برآمدن آن‌ها پاسخی درخور ارائه کند و به اقدامی متناسب با توجه به موقعیت و شخصیت وی می‌پردازد (Noddins, 2002, 15).

۶- ارتباط مراقبتی: نادینگز (۲۰۱۵) یکی از بنیادهای اخلاق مراقبتی را ارتباط می‌داند؛ بنابراین ارتباط مراقبتی در کانون این نظریه جای دارد و براساس آن لازم است در مراقبت، نقطه آغاز مواجهه مراقبتی از مراقبت‌شونده به سوی مراقبت‌کننده باشد. مراقبت‌کننده برای تحقق اقدام مراقبتی، نیاز دارد احساس مراقبت‌شونده را به طور دقیق درک نماید. مراقبت‌شونده کانون "ارتعاشات" (vibrations) آغازین است (Noddins, 2002, 14)؛ بدین معنا که مراقبت‌کننده به‌واسطه ارتعاشاتی که از سوی مراقبت‌شونده ساطع می‌شوند، متوجه نیاز او به اقدام مراقبتی خاصی می‌گردد. اخلاق مراقبت سراسر، ارتباطی است؛ ارتباطی برای رساندن خدمتی بدون اینکه آسیب رسان باشد (Noddins, 2005b). برای مراقبت سه شرط اساسی عبارتند از: ارتباط بین دو فرد، نیاز به مراقبت در یکی از آنها (شخص به عنوان مراقبت‌شونده) و توان مراقبت در دیگری (شخصی به عنوان مراقبت‌شونده) و اقدام مراقبتی (Noddins, 2003).

۷- اقدام مراقبتی (واکنش یا پاسخ): مراقبت‌کننده نیازهای واقعی دانش‌آموز را محور اصلی قرار می‌دهد و از طریق مواجهه صادقانه به مراقبت‌شونده و با انجام اقدامی مناسب به بهترین نحو به او کمک می‌کند

در طی دیالوگ و سهیم شدن در احساسات و افکار مراقبت‌شونده، آنها را تسخیر نموده و درک روشنی از آن به دست آورد و با توجه به نیازهای مراقبت‌شونده در صدد انجام بهترین مراقبت برآید (Noddins, 2005a, 12).

۵- همدردی - هم‌نوایی: در زبان انگلیسی در گفتمان تخصصی تمایزی بین دو حالت متعلق به احساسات همدردی (empathy) و هم‌نوایی (sympathy) وجود دارد. به اعتقاد نادینگز همدردی واژه جدیدی است که از آغاز قرن بیستم در زبان انگلیسی باب شده است و به معنای شناسایی عقلانی احساسات، افکار و نگرش‌های دیگران است که از طریق فرافکنی خود بسوی دیگری رخ می‌دهد؛ به عبارت دیگر، در فرایند همدردی، فرد از طریق تجربه‌های مشابه خود با دیگران، احساسات دیگران را درک نموده و به آن پاسخ می‌دهد (Noddins, 2002, 2010a). نکته مهم این است که چون در همدردی فرد از ادراک خود به سوی احساسات دیگران حرکت می‌کند و زمان کافی برای توجه به دیگران صرف نمی‌شود همواره ممکن است، مغالطه احساسات (fallacy athletic) رخ دهد و احساس دیگران بر مبنای احساس خویش در نظر گرفته شود و در نتیجه ادراک دقیقی از احساسات دیگران صورت نپذیرد (Noddins, 2010b, 2005b). در مورد هم‌نوایی (ympathys) نادینگز بر این باور است که این واژه از قدمت زیادی برخوردار است و به معنای احساس کردن با دیگری (another with feeling) است که برخلاف همدردی، قابل انتقال (contagious) به دیگری است؛ یعنی ما در حضور کسانی که خوشحال هستند، احساس خوشحالی می‌کنیم؛ همچنین در هم‌نوایی حسی وجود دارد که باعث می‌شود ما واقعاً از ادراک خوشحالی یا ناراحتی دیگران، احساس لذت یا درد داشته باشیم (Noddins, 2010a). حس هم‌نوایی حالتی دیگر- محور و همراه با محبتی ژرف و قلبی و یکی از تکنیک‌های مهم برای گفتگو با مراقبت‌شونده است. در هم‌نوایی اشتیاقی برای توجه به دیگری،

فصل هشتم (اخلاق مناظره) با ۲۳/۱۶ درصد و فصل پنجم (اخلاق معاشرت) با ۲۱/۴۶ درصد بیشترین توجه را به مؤلفه‌ها دارند. فصل سوم (اخلاق نقد) و چهارم (اخلاق معیشت) به ترتیب ۱/۷ و ۲/۲۶ درصد کمترین توجه را به مؤلفه‌ها داشته‌اند. به‌علاوه فراوانی معطوف به مؤلفه‌ها نشان می‌دهد، مؤلفه پرهیز از آسیب رساندن با ۶۹/۴ بیشترین درصد و مقوله درک مفهوم مراقبت با ۰/۵۶ تکرار و کمترین درصد را دارد؛ این در حالی است که به مؤلفه هشتم (تأیید اقدام مراقبتی) توجه نشده است و سایر مؤلفه‌ها حضور بسیار کمی در کتاب مورد بررسی داشته‌اند.

تحلیل کتاب اخلاق اسلامی تألیف محمد داوودی نتایج نشان داد از مجموع ۲۲۶ مضمون ناظر به اخلاق در کل کتاب، فصل چهارم (فضیلت‌های اخلاقی اجتماعی) با ۵۷/۰۷ درصد و بعد از آن فصل پنجم (آشنایی با برخی رذایل اخلاقی) با ۳۱/۸۵ درصد بیشترین توجه را به مؤلفه‌ها و فصل سوم (فضیلت‌های اخلاقی ایمانی) ۱۰/۱۷ درصد و فصل دوم (مبانی اخلاق اسلامی) ۰/۸۸ کمترین توجه را به مؤلفه‌ها دارند و در فصل اول هم به مؤلفه‌ها پرداخته نشده است. فراوانی معطوف به مؤلفه‌ها نشان می‌دهد، مقوله پرهیز از آسیب رساندن ۷۲/۱۲ بیشترین درصد و مقوله اقدام مراقبتی با ۰/۴۴ کمترین درصد را دارد؛ این در حالی است که به مؤلفه چهارم (توجه پذیرشی) و مؤلفه هشتم (تأیید اقدام مراقبتی) توجهی نشده است و سایر مؤلفه‌ها نیز حضور بسیار کمی در کتاب مورد بررسی دارند.

تحلیل کتاب اخلاق حرفه‌ای در مدارس تألیف احد فرامرزی قراملکی نتایج نشان می‌دهد بین فصل‌های تحلیل شده از حیث توجه به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی؛ فصل دوازدهم کتاب اخلاق حرفه‌ای با ۱۹/۰۶ درصد و بعد از آن فصل هشتم با ۱۳/۷۱ درصد بیشترین و فصل اول و دوم کتاب با ۱/۳۴ درصد کمترین توجه را به مؤلفه‌ها داشته‌اند و سایر فصل‌های کتاب حضور بسیار کمی از حیث توجه به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی در کتاب داشت. به‌علاوه نتایج به دست آمده از تحلیل

(Noddins, 2002). در این فرایند، مراقبت‌کننده از طریق گفتگو، نیازها را شناسایی و از طریق تفکر، اقداماتی را که به برآورده شدن نیازهای او منتهی می‌شود معلوم و محقق سازد.

۸- تأیید اقدام مراقبتی: نادینگز (2015) بر دیدگاه ارتباطی (approach relational) خود تأکید می‌کند. مراقبت از کودکان مستلزم تأیید آنان است و حصول اطمینان مریبان از صحت عملکرد مراقبتی‌شان، به تدبیر آن توسط کودکان بستگی دارد. در ارتباط مراقبتی، ارزیابی مراقبت‌شونده از اقدامات انجام شده و لحاظ کردن بازخوردهای او به اقدام مراقبتی در شناسایی نقاط ضعف و قوت، اصلاح عمل مراقبتی، تعالی عمل مراقبتی و حفظ ارتباط بسیار نافذ و مهم است. مراقبت‌شونده ممکن است با بیان آشکار و یا با زبان غیر شفاهی مثل لبخند زدن یا تکان دادن سر، رضایت خویش را از اقدام مراقبت‌کننده نشان دهد (Noddins, 2012) و یا با انجام رفتارهایی همچون انزوا، قهر، گلابه و خشم، ناخرسندی خویش را از اقدام انجام شده ابراز کند؛ مراقبت‌کننده می‌تواند از طریق گفتگوی بیشتر، نواقص و مشکلات احتمالی ارتباط مراقبتی را شناسایی و مرتفع کند.

پاسخ به سؤال دوم پژوهش

میزان توجه به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی در کتاب‌های درسی تربیت معلم (آیین زندگی، اخلاق حرفه‌ای معلم، اخلاق تدریس، نقش معلم در تربیت دینی، نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی، آداب تعلیم و تربیت و مبانی نظری تحول بنیادین آموزش پرورش در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی) دوره کارشناسی پیوسته رشته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان چگونه است؟

تحلیل کتاب آیین زندگی، تألیف احمدحسین شریفی نشان می‌دهد که این کتاب از مجموع ۱۷۷ مضمون ناظر به اخلاق در کل کتاب به ترتیب، فصل اول (اخلاق دانش‌اندوزی) با ۲۶/۵۵ درصد و بعد از آن

است. نتایج به دست آمده از تحلیل نشان می‌دهد، مقوله پرهیز از آسیب رساندن با ۵۷/۰۱ درصد بیشترین توجه و مقوله اقدام مراقبتی با ۴/۴۰ درصد کمترین توجه را دارد؛ در حالی که به مؤلفه درک مفهوم مراقبت و مؤلفه تدبیر اقدام مراقبتی توجه نشده است و سایر مؤلفه‌ها نیز حضور بسیار کمی در کتاب مورد بررسی داشته‌اند.

تحلیل محتوای کتاب آداب تعلیم و تعلم نشان داد که از مجموع ۳۲۹ مضمون ناظر به اخلاق در کل کتاب، بخش اول که شامل سه فصل است در رابطه با وظایف مشترک معلم و شاگرد و وظایف ویژه معلم و شاگرد با ۸۲ درصد، بیشترین توجه و بخش دوم با ۱۷/۳۵ درصد کمترین توجه را به مؤلفه‌ها داشته‌اند. نتایج به دست آمده از تحلیل‌های انجام شده نشان داد، مقوله پرهیز از آسیب رساندن با ۵۸/۰۵ بیشترین درصد و درک مفهوم مراقبت با ۰/۳۰ کمترین درصد را دارد و سایر مقوله‌ها نیز حضور بسیار کمی در کتاب مورد بررسی داشته‌اند.

تحلیل محتوای کتاب مبانی نظری تحول بنیادین نشان می‌دهد که از مجموع ۱۲۶ مضمون ناظر به اخلاق در بخش اول کتاب، فصل مبانی اساسی تربیت با ۴۶/۰۵ درصد، بیشترین توجه و تبیین چگونگی تربیت با ۱۳/۵۰ درصد کمترین توجه را به مؤلفه‌ها داشته است. همچنین تحلیل‌ها نشان می‌دهند، مقوله پرهیز از آسیب رساندن با ۲۷ درصد بیشترین توجه و اقدام مراقبتی با ۷/۹۳ کمترین فراوانی و درصد را دارد و سایر مقوله‌ها نیز حضور بسیار کمی در کتاب مورد بررسی داشته است.

پاسخ به سؤال سوم پژوهش

آیا بین میزان توجه کتاب‌های تحلیل شده به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی تفاوت معناداری وجود دارد؟

یافته‌های به دست آمده از کتاب‌های مورد تحلیل نشان می‌دهد، از مجموع ۱۵۶۶ مضمون ناظر به اخلاق در تمامی کتاب‌ها، کتاب آداب تعلیم و تعلم دارای

نشان می‌دهد، مقوله پرهیز از آسیب رساندن با ۷۲/۱۲ بیشترین توجه و مقوله اقدام مراقبتی با ۰/۴۴ کمترین توجه را دارد؛ این در حالی است که به مؤلفه چهارم (توجه پذیرشی) و مؤلفه هشتم (تأیید اقدام مراقبتی) توجه نشده است و سایر مؤلفه‌ها نیز حضور بسیار کمی در کتاب مورد بررسی داشت.

تحلیل کتاب نقش معلم در تربیت دینی نشان داد که از مجموع ۶۱ مضمون ناظر به اخلاق در کل کتاب، بخش دوم (دینداری مطلوب، مراتب آن، ویژگی‌های دانش‌آموز...) با ۵۲/۴۵ درصد، بیشترین توجه و بخش اول کتاب (کلیات) با ۴/۹۱ درصد کمترین توجه را به مؤلفه‌ها داشته است. در سایر بخش‌های کتاب نیز توجه بسیار اندکی به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی شده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد، مقوله پرهیز از آسیب رساندن با ۳۷/۷۱ بیشترین درصد و مقوله اقدام مراقبتی با ۴/۹۱ کمترین درصد را دارد، این در حالی است که به مقوله درک مفهوم مراقبت و تأیید اقدام مراقبتی توجه نشده است و سایر مؤلفه‌ها نیز حضور بسیار کمی در کتاب مورد بررسی داشته‌اند.

- نتایج در کتاب اخلاق تدریس نشان داد که از مجموع ۲۳۴ ناظر به اخلاق در کل کتاب در هر دو بخش کتاب با ۵۰ درصد به طور برابر به مؤلفه‌ها توجه شده است. به علاوه مقوله پرهیز از آسیب رساندن با ۶۱/۵۳ بیشترین درصد و مقوله اقدام مراقبتی با ۵/۱۲ کمترین درصد را دارد و به مقولات، عدم تعرض به حریم خصوصی دیگران و درک مفهوم مراقبت، تأیید اقدام مراقبتی توجه نشده است و سایر مؤلفه‌ها نیز حضور بسیار کمی در کتاب مورد بررسی داشته‌اند.

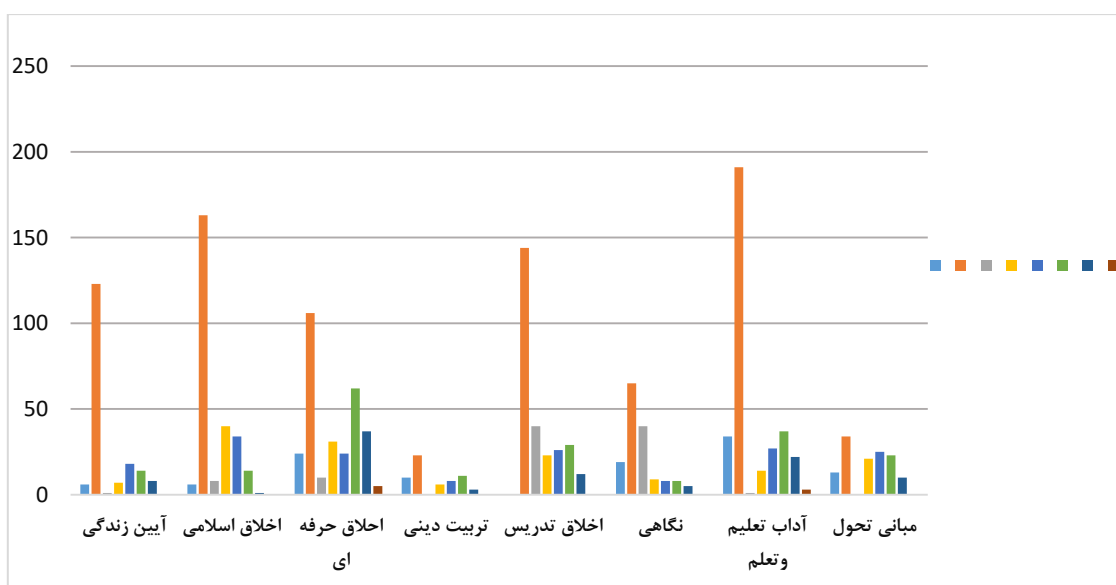
تحلیل انجام شده نشان می‌دهد که در کتاب نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت از مجموع ۱۱۴ مضمون ناظر به اخلاق در کل کتاب، بخش دوم (مسائل تربیت مدنی و اجتماعی) با ۴۰/۳۵ درصد، بیشترین توجه و بعد از آن بخش چهارم (مسائل آسیب شناختی) با ۳۸/۶۰ درصد بیشترین توجه را و بخش اول (مسائل مفهومی و ماهوی) ۶/۱۴ درصد کمترین توجه را به مؤلفه‌ها داشته

با ۰/۵۱ درصد کمترین توجه را دارد و سایر مقوله‌ها نیز حضور بسیار کمی در کتاب‌های مورد بررسی داشت. بر اساس بررسی‌های انجام شده، تفاوت میزان حضور مضامین ناظر به اخلاق در کتاب‌های درسی با آزمون خی ۲ بررسی شد و نتایج تحلیل نشان داد که بین میزان توجه به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی در کتاب‌های مذکور تفاوت معناداری ($p < 0/05$ و $df = 7$) در سطح اطمینان ۹۵٪ مشاهده می‌شود. این تفاوت در جدول ۳ و نمودار ۱ به تصویر کشیده شده است.

بیشترین اشاره به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی است که با ۲۱/۰۰ درصد، بیشترین توجه را به مؤلفه‌ها دارد و کتاب اخلاق حرفه‌ای با ۱۹/۰۹ درصد در مرتبه دوم از نظر اشاره به مؤلفه‌ها قرار دارد و نقش معلم در تربیت دینی با ۳/۹۰ درصد کمترین توجه را به مؤلفه‌های مورد بحث داشته است و کتاب اخلاق اسلامی و اخلاق تدریس حضور پر رنگ‌تری در بین کتاب‌ها داشت و سایر مقوله‌ها حضور بسیار کمی در کتاب‌های مورد بررسی داشت. به علاوه مؤلفه پرهیز از آسیب رساندن با ۵۴/۲۱ درصد بیشترین توجه و تأیید اقدام مراقبتی

جدول ۳- آماره کای دو برای مقایسه میزان توجه به هر مؤلفه

ردیف	مؤلفه‌ها	فراوانی	درصد فراوانی	مقدار کای دو	درجه آزادی	سطح معناداری
۱	عدم تعرض به حریم خصوصی	۱۱۲	۷/۱۵	۲۶۴۲/۶۲۳	۷	۰/۰۰۲
۲	پرهیز از اشکال مختلف آسیب	۸۴۹	۵۴/۱۲			
۳	درک مفهوم مراقبت	۲۰	۱/۲			
۴	توجه پذیری	۱۱۱	۷/۰۸			
۵	همنوایی	۱۷۰	۱۰/۸۶			
۶	ارتباط مراقبتی	۱۹۸	۱۲/۶۴			
۷	اقدام مراقبتی	۹۸	۶/۲۵			
۸	تایید اقدام مراقبتی	۸	۰/۵۱			
۹	مجموع	۱۵۶۶	۱۰۰٪			

نمودار ۱- میزان حضور مضامین ناظر به اخلاق مراقبتی در کتاب‌های درسی

(سقراط، افلاطون، ارسطو، اسپینوزا، روسو، کانت و...) نیز اخلاق را به عنوان جنبه برتر انسان تلقی نموده‌اند و هدف اساسی آموزش و پرورش را پرورش انسان‌هایی آراسته به اخلاق ذکر کرده‌اند. این مباحث با نتایج پژوهش‌های (Khan mohammadi & khashei (2016), Mohammadi & Mahmoudi & Mirzakhani (2016), golverdi (2013), Shamshiri & doostdari (2010) از حیث توجه به مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای، از دیدگاه قرآن، سیره نبوی، سیره علوی و آموزه‌های مهدوی (از جمله: رازداری، امانداری، فروتنی در مقابل دیگران، رعایت حق دیگران، صداقت و شفافیت مسئولیت‌پذیری، وفاداری، صبر و بردباری، میانه‌روی و اعتدال، تقوای پیشگی، مردم‌گرایی، تعهد حرفه‌ای) همسوست.

همچنین از نظر رویکرد مراقبتی و آموزه‌های اخلاقی اسلام، توجه به اخلاق، جایگاهی والا و نقشی مهم و اثرگذار، در تربیت افراد دارد تأکید آموزه‌های اسلامی و رویکرد مراقبتی بر تربیت احساسات و گرایش‌های اخلاقی، نشان می‌دهد که تربیت اخلاقی انسان، بدون توجه به تربیت احساسات اخلاقی او، محقق نخواهد شد. رویکرد مراقبتی بر حس همنوایی، احساس مسئولیت و همدردی نسبت به دیگران، تأکید دارد و از حیث وارد کردن اخلاق در زندگی روزمره انسان و بهبود بخشیدن به رابطه انسان با دیگر موجودات با مبانی اسلام شباهت دارد؛ مکتب اسلامی نیز در پی بهبود بخشیدن به رابطه انسان با خود، خداوند، انسان‌های دیگر و محیط زیست و بر آن است که حس فضیلت‌خواهی انسان را پرورش دهد. این دیدگاه و رویکرد قرآن، هماهنگ با یافته‌های صاحب‌نظران روانشناسی، علوم تربیتی و اخلاق اظهار می‌کنند عواطف انسان، نقش مهمی در تفکرات و رفتارهایی که از او سر می‌زند دارد. از سوی دیگر با توجه به اینکه در دوران کودکی، عواطف و احساسات انسان، زودتر از عقل و اندیشه او شکوفا می‌شود، تربیت عواطف اخلاقی کودکان، در آراسته کردن آن‌ها به صفات اخلاقی نیک‌کارایی و بازدهی بیشتر و بهتری

به طور کلی نتایج حاوی داده‌های آماری در بخش یافته‌ها دلالت بر نکته‌ای عمده دارند و آن توجه افزون‌تر به اهمیت و جایگاه اخلاق مراقبتی است و مهم‌تر از اندازه مطالب، پرداختن به مقوله‌ها و ابعاد با رویکردی استدلالی و تبیین پیامدهای آن است. تبیین وضعیت تحقق‌پذیری اخلاق مراقبتی و تحلیل پیامدهای آن در آینده به مراتب کارسازتر از عدم توجه و مغفول ماندن وضعیت آن در کشور است؛ از این رو آگاهی برنامه‌ریزان کتاب‌های درسی و دسترسی آن‌ها به اطلاعات دقیق و جامع در ابعاد مختلف موضوع و همچنین نتایج پژوهش‌ها، می‌تواند از پرداختن غیر موثر به موضوعات ناکارآمد و تکرار بیهوده برخی مطالب که گاهی اوقات نامستدل و ناسازگار با واقعیت‌هاست؛ جلوگیری کند

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، وضعیت محتوای کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان از حیث توجه به مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد برخی از مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی از جمله مؤلفه‌های تعرض نکردن به حریم خصوصی، درک مفهوم مراقبت، توجه پذیرشی، همنوایی، ارتباط مراقبتی، اقدام مراقبتی و تأیید اقدام مراقبتی از سوی مراقبت‌شونده در برنامه درسی نادیده گرفته شده و از ظرفیت کتاب‌های رشته آموزش ابتدایی برای آموزش این مؤلفه‌ها استفاده نشده است؛ در حالی که این مؤلفه‌ها نه تنها با مباحث اسلامی جامعه ما ناهماهنگی ندارد بلکه به وضوح در آموزه‌های دینی و تعالیم اسلامی به آن‌ها اشاره شده است. امروزه سراسر جهان (جوامع، خانواده‌ها، مدارس) با موضوعاتی در حیطه تربیت کودکان اخلاق‌مدار سر و کار دارند و توجه به اخلاقیات همیشه در جوامع مورد تأکید بوده خصوصاً در جامعه ما که جامعه‌ای اسلامی است. همچنین همل ادیان آسمانی اشاعه اخلاق در روابط بین انسان‌ها را مهم دانسته‌اند از جمله در انجیل و تورات بر انصاف، شفقت و مهربانی تأکید ویژه‌ای شده است و اندیشمندان و فلاسفه

دارد. این مباحث با نتایج پژوهش‌های Salahshouri & Amadzadeh (2011) و Izadi (2017) همسوست. آنها نیز معتقدند در کنار توجه به تربیت دینی در برنامه‌های آموزشی و پرورشی باید به مفاهیم و مضامین دیدگاه مراقبتی نادینگر از جمله توجه و محبت و برقراری ارتباط عاطفی با دیگران، تلاش برای رفع ناراحتی و درد آنها، در نظر گرفتن موقعیت و نیازهای افراد و مراقبت برای محیط‌زیست تأکید کرد.

با نظر به اهمیت اخلاق در زندگی انسان و با توجه به مشخصه‌های اصلی نظریه اخلاق مراقبتی، نادینگر مدرسه را خانه دوم کودکان می‌داند و معتقد است مدارس باید محیطی را فراهم آورند که هر کودک از توجه و مراقبت توأم با محبتی که در خانه به دست می‌آورد، در مدرسه نیز برخوردار باشد و همچنان که کودکان در خانه به طور غیر مستقیم درس زندگی را می‌آموزند، مدارس نیز تا حد زیادی باید از ارائه کلیشه‌ای دروس فراتر بروند و به روش‌های غیر مستقیم و منطبق با زندگی واقعی کودکان، محتوای دروس را آموزش دهند. در عین حال، نادینگر تصریح می‌کند که موفقیت‌های آتی کودکان در زندگی شخصی و شغلی، مدیون زندگی مشقت‌بار آنها در خانه و مدرسه نیست. اغلب در مدارس این ارزش می‌دانند که کودکان را عادت می‌دهند شادی و خوشحالی را به وقت دیگر موکول کنند و آن را به تأخیر بیندازند. نادینگر بیان می‌کند که بر اساس تجربه تدریس و مادری بیش از پنجاه سال خود، متوجه شدم که همه کودکان (حتی بزرگسالان) زمانی که شادند، بهترین عملکرد را در یادگیری دارند. البته وی اظهار می‌کند که اگرچه شیوه‌های برخورد و تدریس سخت‌گیرانه و نامالیم نیز می‌تواند به پیشرفت تحصیلی منجر شود؛ این پیشرفت، در نتیجه حفظ کردن و یادگیری طوطی‌وار است و نمی‌تواند ماندگار باشد. نادینگر تأکید می‌کند که کاربست نظریه مراقبتی باعث ایجاد شادی در مدارس می‌شود. این مباحث با نتایج پژوهش‌های Gholami & Nosohi (2004), Sarhangi (2010), Chari (2011)

(2012) Niyaz Azari که شادی و نشاط در مدرسه را به عنوان یکی از جنبه‌های ضروری در فرآیند یاددهی یادگیری دانش آموزان در نظام تعلیم و تربیت می‌دانند همسوست. از آنجا که ارتباط مراقبتی در کشف و تأمین نیازهای واقعی دانش آموزان نقش کلیدی دارد، انتظار می‌رود که این مهم در محیط‌های آموزشی، بویژه مدارس، از جایگاه مناسبی برخوردار باشد. معلمان که از جمله مجریان اصلی تحقق ارتباط مراقبتی محسوب می‌شوند، باید به دانش و مهارت‌های ضروری آن مجهز باشند و توانمندی به کارگیری اخلاق مراقبتی را در تدریس داشته باشند؛ بنابراین آموزش ارتباط مراقبتی به دانش‌جو معلمان و ایجاد مهارت‌های لازم در آنها به صورت موضوعی جدی باید مورد توجه سیاست‌گذاران، طراحان برنامه درسی و مجریان مراکز تربیت معلم قرار گیرد. آموزش اخلاق نقش مهمی در سرنوشت انسان و جامعه دارد. کاربست اخلاق مراقبتی در مدارس باعث تغییر نقش معلمان در کلاس درس می‌شود، معلمان به عنوان الگو می‌توانند آموزش دهند که چگونه با دیگران ارتباط مراقبتی داشته باشند؛ بدین وسیله افراد می‌آموزند چگونه در ارتباط با سایرین، رفتار خود را تنظیم کنند که بتوانند به خودسازی در تعاملات خود دست‌یابند؛ بنابراین اخلاق مراقبتی یکی از زمینه‌هایی است که مؤلفه‌ها و مضامین آن می‌توانند در برنامه‌های درسی تربیتی دانشجو معلمان مورد تأکید و توجه قرار گیرند.

با نظر به اینکه نتایج تحقیق حاضر بیانگر توجه به ابعاد محدودی از مفاهیم اخلاق مراقبتی است به گونه‌ای که در این کتاب‌ها از میان هشت مؤلفه اخلاق مراقبتی که مستخرج از پژوهش‌های نل نادینگر است تنها به مؤلفه پرهیز از آسیب رساندن توجه شده است و دیگر مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی شامل درک مفهوم مراقبت، همنوایی، توجه پذیرشی، ارتباط مراقبتی اقدام مراقبت و تأیید آن از سوی مراقبت شونده، عدم تعرض به حریم خصوصی دیگران مغفول مانده است. لازم است ترتیبی اتخاذ شود تا برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان

معلمان با انواع موضوعات اخلاق مراقبتی فراهم گردد.

– با توجه به کمبودهایی که در محتوای برنامه‌های درسی در کنار تألیف کتاب‌های اخلاق به اخلاق مراقبت توجه کنند و با وجود تحولات سریع در تکنولوژی و آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن توصیه می‌شود که در زمینه آموزش اخلاق مراقبتی، منابع آموزشی اضافی (فیلم‌های آموزشی و کلاس‌های ضمن خدمت و ...) تدوین و در اختیار دیگران قرار گیرد.

منابع

- Atslander, P. (1992). *Experimental methods of social research*. Translated by Kazemzadeh, Astan Quds Razavi Publications Int.
- Farhangian University (2014) *Revised program of undergraduate primary education*, Tehran, Iran.
- Farmahini Farahani, M.; Ashrafi, F. (2014). Principles of professional ethics in Nahj al-Balaghah, *Alavi Research Journal*. Institute of Humanities and Cultural Studies, V. 5 (1), 67-86.
- Fathi Vajargah, K. (2014). *Curriculum towards new identities (description of contemporary curriculum theories)*. Tehran: Ayizh Publishing.
- Ghaffari, A. (2002) *A comparative study and critique of the approaches of virtue and caring in moral education*. PhD Thesis in Philosophy of Education, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
- Glatthorn, A. A., Boschee, F., Whitehead, B. M., & Boschee, B. F. (2019). *Curriculum leadership: Strategies for development and implementation*. SAGE publications.
- Golami, S. and Chari, H. (2011). Predicting students' happiness according to their perception of teacher expectations, *teacher interaction and self-efficacy*. V.3, No. 1 pp. 109-83.

مزین به این مؤلفه‌های مهم گردد؛ از این رو، گنجاندن مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی در فرآیند برنامه‌های درسی دانشگاه فرهنگیان از سیاست‌های ضروری مراکز تربیت معلم محسوب می‌شود. تحقق چنین امری می‌تواند به تربیت معلمانی منجر شود که از پتانسیل لازم برای ترویج اخلاق مراقبتی در مدارس برخوردار باشند. چنین تربیت‌یافتگانی با درک مفاهیم ارتباط مراقبتی، پرهیز از آسیب زدن به فراگیران، همنوایی، توجه پذیرشی و توجه به نیازهای واقعی آنها و تلاش برای تأمین آن، به اشاعه و تقویت اخلاق مراقبتی در محیط‌های آموزشی کمک خواهد نمود و زمینه‌ساز تحقق اخلاق مراقبتی در نظام آموزش و پرورش کشور خواهد بود؛ بنابراین نگاه دقیق‌تر به اهداف آموزش و بهبود آن و بررسی راه‌های تحقق آن‌ها در برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان الزامی بوده و لازم است این مسأله در برنامه درسی تربیت معلم مورد توجه قرار گیرد. همچنین تألیف کتب اخلاقی مناسب در زمینه اخلاق مراقبتی برای استفاده در برنامه‌های درسی دانشگاه فرهنگیان، راهگشای آشنایی دانشجویان در این مراکز با همه مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی و نیل به مطلوب است.

پیشنهاد‌های پژوهشی

- انجام پژوهشی در زمینه نقش و جایگاه مؤلفه‌های اخلاق مراقبتی در محتوای کتاب‌های دوره ابتدایی.
- آسیب‌شناسی اخلاق مراقبتی و بررسی رفتار مراقبتی معلمان و دانش‌آموزان با رویکرد کیفی.

پیشنهاد‌های اجرایی

- نتایج پژوهش نشان داد به این رویکرد توجهی نشده و ناآشنایی معلمان با ماهیت اخلاق مراقبتی باعث شده تا آنان رویکردی مناسب به کار نبرند؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود با برگزاری کارگاه‌های آموزشی، زمینه آشنایی

- Hemmat Banari, A. (2000). Moral education and the need to look at it again, *Journal of Islamic education*, V. 2, 192-166.
- Javidi Kalateh Jafarabadi, T. (2007). *Teaching care relation to student-teachers. Proceedings of the Third National Conference on Teacher Training*, Farhangian University-Shiraz University.
- Jabarian groo morteza, khosravi Masoomeh, mohammadifar mohammadali (2016). Effect of the teachers oral and written feedback on self-regulated learning and academic achievement in math. *Reserch in curriculum planning*, vol 13. No 22 (continus 49). pages 138-151
- Motallebi fard, A., Navehebrahim, A., Farshad, M. (2012) Investigating and identifying professional and ethical indicators in education and teaching from the perspective of graduate students: A qualitative study. *Ethics in science and technology*, V.6, (4), 9-17.
- Nasoochi, M., Ahmadi, A. & Abedi, M. (2004) Investigating the relationship between happiness and school factors of high school students in Mobarakeh, knowledge and research in psychology, V.7 (18-19), 33-50.
- Noddings, N. (2002). *Starting at Home: Caring and Social Policy*, Berkeley and Los Angeles, California: University of Colifornia Press
- Noddings, N. (2003). *Caring: A Feminie Approach to Ethics & Moral Education*, Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press
- Noddings, N. (2005). Identifying and responding to needs in education. *Cambridge Journal of educatFion*, 35(2), 147-159.
- Noddings, N. (2005). caring in education, *the encyclopedia of informal education*, www.infed.org/biblio/noddings_caring_in_education.htm
- Noddings, N. (2010a). *Complexity in caring and empathy*. Abstracta, 6(2), 6-12.
- Noddings, N. (2010b). *Moral education and caring*. School Field, 8(2), 145
- Noddings, N. (2012). The caring relation in teaching. *Oxford Review of Education*, 38(6), 771-781. 151
- Noddings, N. (2015). *The Challenge to Care in Schools: An Alternative Approach to Education*: Teacher college press, Univ of Columbia.
- Rezvani Nasab, S; Bahadori, A.; Ganja, A. (2015). Investigating the Consequences of Teachers' Emotional Communication on Learning Math Lessons for Female High School Students, *2nd International Conference on Research in Behavioral and Social Sciences*, Tehran, Leading Karin Conference Institute.
- Samadi, Masoumeh (2015). The prediction the students' academic achievement's, based on their perception of the teachers relationship style. *Reserch in curriculum planning*, vol 11. No 16 (continus 43). pages 58-73
- Rostami, M.; Nabipour, A.; Bakrani, Z. (2015). Investigating the necessity of teaching ethics and ethics-oriented curriculum in schools. *The first international congress of psychology and educational sciences with an Islamic approach*.
- Safaei Moghadam, M.; Rahmani, b; Pure nature, m; Marashi, Mansour (2016). Principles and principles of Islamic ethics: the teacher's relationship with students. *Journal of Fundamentals of Education*, V.6, No. 1.
- Sarokhoni, B (2009). *Experimental methods of social research*. Institute for humanities and cultural studies. tehran.
- Tshering, Y (1998). *The Intended and the Taught curriculum in Grade 6 Geography in Bhutan: A curriculum Audit*. In the Department of curriculum and Instruction, The university of new Runswick. Apri.
- Vice Chancellor for Education and Research (2012). *Articles of Association of Farhangian University Tehran*: Farhangian University.